

ПЕТЕН Я.Л., здобувач
(Національний університет «Юридична академія
України імені Ярослава Мудрого»)

УДК 346.3

ЩОДО СУДОВОЇ ПРАКТИКИ РОЗГЛЯДУ СПОРІВ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ ВИКОНАННІ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ ЖИТЛОВО- КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Досліджено питання щодо судової практики розгляду спорів, які виникають при виконанні господарських договорів у сфері житлово-комунального господарства України. Наголошено, що найбільш ефективним та універсальним способом захисту порушених прав та законних інтересів є судова форма захисту. Наведено різні підходи до визначення поняття «судова практика». Розглянуто наукові праці вчених з цього питання, проаналізовано нормативно-правові акти, судові рішення.

Ключові слова: *судова практика, господарські договори, житлово-комунальне господарство.*

Исследованы вопросы судебной практики рассмотрения споров, возникающих при исполнении хозяйственных договоров в сфере жилищно-коммунального хозяйства Украины. Автор акцентирует, что наиболее эффективным и универсальным способом защиты нарушенных прав и законных интересов является судебная форма защиты. Приведены различные подходы к определению понятия «судебная практика». Рассмотрены научные труды ученых по этому вопросу, проанализированы нормативно-правовые акты, судебные решения.

Ключевые слова: *судебная практика, хозяйственные договоры, жилищно-коммунальное хозяйство.*

This article examines the issue of litigation disputes that arise during the implementation of economic agreements in the field of housing and communal services of Ukraine. The author emphasizes that the most effective and versatile way to protect rights and interests is a form of judicial protection. Are different approaches to the definition of "litigation." The thesis of scientists on this issue, analyzed normative – legal acts, court decisions.

Keywords: *litigation, commercial contracts, utilities.*

Згідно із ст. 55 Конституції України [4] «кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань».

Вказані положення деталізовано, зокрема, в Цивільному, Господарському кодексах та інших законодавчих актах України. Відповідно до ст. 20 Господарського кодексу [2] «державна забезпечує захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів. Кожен суб'єкт господарювання має право на захист своїх прав і законних інтересів». Цивільний кодекс [11] встановлює, що кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання (ч. 1 ст. 15). Далі, у ч. 2 ст. 15 Кодексу закріплюється право кожної особи на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Подальший аналіз норм, закріплених у статтях Цивільного кодексу [11], дає змогу дійти висновку про існування таких форм захисту порушених прав та інтересів, як судовий (ст. 16 ЦК) та адміністративний захист (ст. 17 ЦК); захист нотаріусом (ст. 18 ЦК); самозахист (ст. 19 ЦК) та ін.

Як слушно зауважує І.В. Саприкіна [9, с. 26], сьогодні пропонується розглядати захист прав як правомірну реакцію учасників цивільних відносин, суспільства та держави на порушення, невизнання чи оспорювання цивільного права з метою припинення порушення, поновлення чи визнання цивільного права або компенсації завданої правомочній особі шкоди. При цьому

зазначається, що право на захист полягає у можливості використання в межах, визначених законом, засобів самозахисту, а також звернення до відповідного державного, самоврядного чи громадського органу або уповноваженої особи за захистом свого права чи інтересу.

Слід погодитись із С.О. Погрібним [6, с. 46], що захист прав та інтересів є правовим способом усунення перешкод у досягненні мети правового регулювання та дозволяє усунути відхилення в процесі досягнення мети правового регулювання відносин і втілити в конкретні правові відносини той ідеальний результат, який закладений у нормі права. Право на захист порушених прав та інтересів закріплено як в Основному Законі, так і в галузевому законодавстві.

Найбільш ефективним та універсальним способом захисту порушених прав та законних інтересів є судова форма захисту. Згідно із ст. 124 Конституції [4] юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Враховуючи тему даного дослідження, приділимо певну увагу судовій формі захисту порушених прав учасників договірних відносин у сфері житлово-комунальних послуг. Слід погодитись з І.В. Саприкіною, що правовий захист можна розглядати і як процес захисту, що має свій початок та кінець, – тобто як процес і як акт, що вже відбувся [9, с. 26]. У зв'язку з цим постає питання про визначення правової природи судової практики.

Проблемі визначення ролі судової практики в правовому регулюванні приділено увагу в роботах багатьох учених – теоретиків права. Так, С.П. Погребняк, аналізуючи поняття судової практики, доходить висновку, що існуючі точки зору про характеристику судової практики можна умовно поділити на три основні концепції: 1) ототожнення судової практики з судовою діяльністю; 2) розуміння судової практики як певного об'єктивованого досвіду правової діяльності; 3) характеристика судової практики як єдності судової діяльності і сформованого на її основі соціально-правового досвіду [5, с. 48]. Приєднуємося до думки С.П. Погребняка, що саме третій підхід є найбільш вивіреним, оскільки дає можливість розглядати судову практику в двох аспектах – динамічному і статичному.

Розуміти поняття «судова практика» у нерозривній єдності двох взаємопов'язаних сторін (суб'єкта та об'єкта, дії суб'єкта та протидії об'єкта, подвійності результатів у перетворенні об'єкта і (право)свідомості суб'єкта) пропонує Д.Ю. Хорошківська [10, с. 38], визначаючи судову практику як єдність діяльності судів і результатів цієї діяльності, виражених у нових правоположеннях, вироблених судовою владою та закріплених у рішеннях із конкретних справ і/чи в актах із сукупності однотипних конкретних судових справ.

Важливо звернути увагу ще на одну проблему при визначенні правової природи судової практики – це з'ясування того, чи є вона джерелом права. Слід зауважити, що питання, чи є поточна або прецедентна судова практика джерелом в романо-германській правовій сім'ї, залишається дискусійним. Але слід визнати вельми переконливою аргументацію на користь визнання судової практики джерелом у випадках, коли практика стикається з прогалинами в праві. У результаті такої діяльності, з урахуванням суті принципів права, утворюються правоположення. Можна погодитись з С.С. Алексєєвим, що категорія «правоположення» – свого роду теоретична знахідка, наукова конструкція з твердим перспективним значенням [1, с. 350].

Слід зазначити, що у судовій практиці найчастіше розглядаються спори з приводу невиконання споживачем умов договорів про надання житлово-комунальних послуг у частині оплати отриманих послуг. Проаналізуємо судову практику на прикладі розгляду спорів щодо договорів про постачання електричної енергії.

Так, згідно з рішенням Господарського суду Сумської області від 24 травня 2012 р. у справі № 5021/533/12 [7], за якою позивач, особа_1, звернулася до суду до відповідача, особи_2, з вимогою стягнути з відповідача борг, який виник за період вересень 2011 р. – лютий 2012 р. відповідно до договору про постачання електричної енергії, у тому числі заборгованість по активній електричній енергії, заборгованість зі сплати за перетікання реактивної електричної енергії, інфляційні нарахування, 3% річних та судові витрати, суд дійшов висновку, що вимоги позивача щодо стягнення з відповідача названої заборгованості в розмірі 104181 грн. є обґрунтованими і підлягають задоволенню на підставі ст. 193 Господарського та ст. 526, 527 Цивільного кодексів України. За зазначених обставин позовні вимоги позивача суд визнав правомірними і обґрунтованими і, керуючись ст. 44, 49, 82-85 Господарського процесуального

кодексу, позов задовольнив повністю.

Також непоодинокими є випадки намагання постачальників електричної енергії змінити в односторонньому порядку умови договору зверненням з позовною заявою до суду, однак, як свідчить судова практика, такі вимоги є безпідставними та суперечать нормам господарського і цивільного права, а отже, зазначені позови залишаються без задоволення.

Так, згідно з Рішенням господарського суду Харківської області від 31.01.11 р. у справі № 59/377-10 [8] за позовом ОСОБА_4 до акціонерної компанії "Харківобленерго" про внесення змін до договору, абзац 1 п. 9.11 спірного договору викладено в такій редакції: "Цей договір набуває чинності з дня його підписання і укладається на термін до 31 грудня 2013 р., а в частині розрахунків – до їх повного завершення". Позивач свої позовні вимоги обґрунтовував тим, що договір про постачання електричної енергії № 53950 від 20.01.06 діє на теперішній час, не відповідає вимогам нової редакції ПКЕЕ.

Дослідивши умови спірного договору, суд встановив, що цим договором порядок внесення змін до договору не визначено. Судом було встановлено, що зі сторони відповідача не було порушень умов договору, зазначений договір був дійсним на час розгляду справи в суді, а позивачем не наведено і не доведено обставини щодо істотного порушення спірного договору, а також істотної зміни обставин. За таких обставин суд на підставі ст. 179, 181, 184, 188 ГК та ст. 633, 651, 652 ЦК України вирішив в позові відмовити.

Як видно з наведеної судової практики вирішення спорів, що виникають в ході виконання договорів електропостачання, мають місце непоодинокі випадки безпідставного намагання постачальниками електричної енергії в односторонньому порядку внести зміни до раніше укладених договорів, які в більшості випадків спрямовані на погіршення умов договору для споживача електричної енергії, що звичайно потребує відповідного реагування з боку законодавця та встановлення більш чіткого регламентування порядку внесення змін до договору за ініціативи постачальника електричної енергії.

Інші передбачені Законом договори комунальних послуг, а саме договори газопостачання, централізованого постачання холодної та гарячої води, водовідведення, централізованого опалення, за своєю правовою природою є досить близькими до проаналізованого раніше договору електропостачання, однак водночас мають і певний ряд індивідуальних особливостей у правовому регулюванні, що в першу чергу характеризується наявністю спеціальних нормативно-правових актів, які встановлюють типові особливості того чи іншого договору.

Слід зазначити, що проблемі дослідження та узагальнення судової практики, пов'язаної із застосуванням законодавства, що регулює договірні відносини у галузі житлово-комунальних послуг, сьогодні не приділяється належної уваги. Звичайно, не можна твердити про повну відсутність досліджень з цього питання (наприклад, робота «Житло та комунальні послуги: законодавство і судова практика / Бюлетень законодавства і юридичної практики України» [3]), проте, враховуючи, що сьогодні одним з найефективніших механізмів захисту порушених прав є судовий порядок вирішення суперечок, доцільно було б приділити вказаному питанню більшу увагу. Крім того, суб'єкт договірних відносин у сфері житлово-комунальних послуг повинен мати можливість знайомитися з рішеннями судів в аналогічних справах, рішеннями Конституційного Суду та іншими актами органів судової влади у даній сфері.

Список використаної літератури:

1. *Алексеев С.С.* Общая теория права : курс в 2-х томах. – М., 1981. – С. 350.
2. *Господарський кодекс України // Голос України.* – 2003. – 14 березня. – № 49.
3. *Житло та комунальні послуги: законодавство і судова практика / Бюлетень законодавства і юридичної практики України.* – К., 2004.
4. *Конституція України // ВВР України.* – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. *Погребняк С.П.* Судова практика: поняття та функції // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2004. – № 9 (35). – С. 48.
6. *Погрібний С.О.* Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України : монографія. – К., 2009. – С. 46.
7. *Рішення Господарського суду Сумської області від 24.05.2012 [Електронний ресурс].* – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24304530>.
8. *Рішення Господарського суду Харківської області від 31.01.2011 [Електронний ресурс].* – Ре-

жим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/13726636>.

9. Саприкіна І.В. Захист честі, гідності, ділової репутації фізичної особи за законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – С. 26.

10. Хорошковська Д.Ю. Роль судової практики в системі джерел права України: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. наук / Національна академія наук України. – К., 2006. – С. 38.

11. Цивільний кодекс України // ВВР України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.

Надійшла до редакції 17.12.2012

СМИЧОК Є.М., здобувач
(Національний університет «Юридична академія
України імені Ярослава Мудрого»)

УДК 347.73

ДОСУДОВИЙ ПОРЯДОК ВИРІШЕННЯ ПОДАТКОВИХ СПОРІВ

Надано порівняльну характеристику процедур досудового (адміністративного) та судового вирішення податкових спорів, зокрема оскарження рішень контролюючих органів.

Ключові слова: податкові органи, податковий спір, оскарження рішень податкових органів, форма вирішення податкових спорів, строки подання скарг, податкові процедури.

Дана сравнительная характеристика процедур досудебного (административного) и судебного разрешения налоговых споров, в частности обжалования решений контролирующих органов.

Ключевые слова: налоговые органы, налоговый спор, обжалования решений налоговых органов, форма разрешения налоговых споров, сроки подачи жалоб, налоговые процедуры.

Comparative description pretrial procedures (administrative) and judicial tax litigation, including appeals of decisions supervisory bodies is given.

Keywords: tax authorities, tax dispute, appeal decisions of tax authorities, shape tax litigation, the timing for filing complaints, tax procedures.

Відповідно до п. 17.1.7 ст. 17 Податкового кодексу платник податків має право на оскарження рішень, дій (бездіяльності) контролюючих органів (посадових осіб), наданих контролюючими органами роз'яснень. Таке право платника податків набуває подальшого розвитку в процедурах оскарження, які ним використовуються. Сучасна законодавча конструкція порядку оскарження рішень контролюючих органів, закріплена в положеннях Податкового кодексу, дозволяє виділити адміністративний та судовий порядок такого оскарження. Право вибору процедури та способу захисту залежить від конкретних обставин конфліктних правовідносин та обирається платником на власний розсуд. Положення Податкового кодексу України допускають одночасне оскарження рішень контролюючих органів в судовому та адміністративному порядку, а також оскарження рішень, оскаржених в адміністративному, судовому порядку. Водночас законодавець у п. 56.18 ст. 56 Податкового кодексу України встановив заборону на адміністративне оскарження рішень контролюючих органів, оскаржених в судовому порядку. Процедура адміністративного оскарження вважається досудовим порядком вирішення спору.

Оскарження рішень контролюючих органів в адміністративному порядку можна розглядати як: спосіб узгодження податкового зобов'язання; спосіб вирішення податкового спору; гарантію захисту прав та свобод платника податків.

Сьогодні в науці немає уніфікованого підходу щодо з'ясування змісту доюрисдикційних податкових процедур, природи адміністративних процедур вирішення податкових спорів [4, с. 410-426]. Вивчення проблеми оскарження рішень контролюючих органів в адміністративному порядку як способу вирішення податкового спору є актуальним. Увагу дослідженню вказаного питання приділяли такі вчені, як М.П. Кучерявенко, Є.А. Усенко, С.В. Буряк, В.Т. Білоус та ін. У сучасній науковій літературі, зокрема в працях С.В. Буряка, щодо визначення процедури адміністративного оскарження використовується такий термін, як «податкова апеляція» [6]. Апеляція (від лат. *appellation* – звернення) – оскарження ухвали, постанови нижчої судової інстанції перед вищою. Аналізуючи суть поняття «податкова апеляція» у різних країнах світу, простежуємо деяку спільність, яка проявляється в оскарженні платником подат-

